

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การแก้ไขปัญหาคือข้อขัดแย้งจากการใช้ที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดย
การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ร่วมกับการกำหนดแนวเขตการใช้ที่ดิน
แบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย ตำบลดอยแก้ว
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน นาม ยปรัชญา ปิ่นจันทร์

ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
(การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพร สว่างวงศ์

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาในครั้งนี้ คือ 1) ศึกษาสาเหตุและปัญหาที่นำไปสู่
ข้อขัดแย้งจากการใช้ที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 2) ศึกษาแนวทางและข้อจำกัดของการแก้ไขปัญห
ความขัดแย้งจากการใช้ที่ดินในอดีต 3) ศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของการกำหนดแนวเขตการ
ใช้ที่ดินแบบมีส่วนร่วมและการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อแก้ไขปัญหาคือข้อขัดแย้งจากการใช้ที่ดิน

ผู้ศึกษาได้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กัน โดยการเก็บ
รวบรวมข้อมูลจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่อุทยาน แห่งชาติ ผู้นำชุมชน
และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง

ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุที่นำไปสู่ข้อปัญหาขัดแย้งเกิดจากการส่งเสริมการปลูกพืช
พาณิชย์เพื่อลดการเพาะปลูกพืชเสพติด การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเชิง
พาณิชย์ ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการผลิตและมีการใช้ประโยชน์อย่างเข้มข้น แรงกดดันของระบบ
เศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม หลายปัจจัยได้ผนวกกับนโยบายของรัฐด้านการอนุรักษ์ที่
เข้าควบคุมและจำกัดการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ สาเหตุต่างๆเหล่านี้ได้นำไปสู่ความ
ขัดแย้งทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น และระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน
อย่างต่อเนื่อง

สภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นคือ 1) มีการใช้ที่ดินที่ขาดมาตรการอนุรักษ์และขัดต่อ
กฎหมาย 2) การเกิดอคติระหว่างชุมชนต้นน้ำและท้ายน้ำ 3) การแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่างคนใน

พื้นที่ต้นน้ำและท้ายน้ำ 4) ชาวบ้านถูกจำกัดพื้นที่ทำกินและการใช้ประโยชน์จากป่าจากการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยปัญหาทั้งหมดมีคุณลักษณะหลักที่ถือได้ว่าเป็นความขัดแย้งค่อนข้างรุนแรงและต่อเนื่อง คือ ชุมชนกับองค์กรท้องถิ่นที่อยู่ท้ายน้ำ และ ชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้หรือเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติฯ ที่ได้ขัดแย้งกับชาวบ้านห้วยส้มป่อย

แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) การรวมกลุ่มภายในชุมชนและระดับชุมชนเพื่อสร้างเครือข่าย เพื่อเพิ่มอำนาจในการไกล่เกลี่ยหรือต่อรองและแสดงถึงปรับตัวของชุมชน ด้านการอนุรักษ์ 2) การดึงเอาองค์กรภายนอกมาเป็นแนวร่วม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่าย 3) การแก้ไขภาครัฐที่ยืดเยื้อยาวนาน โดยผ่านการใช้แผนที่ ระเบียบและข้อบังคับ 4) รัฐได้ทำการส่งเสริมการเกษตรที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ข้อจำกัดของการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาเป็นผลมาจากขาดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและรัฐ หรือระหว่างคู่ขัดแย้งด้วยกันเอง ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชน ส่วนหนึ่งมีจุดร่วมคือ แนวเขตและระเบียบของรัฐ ได้ทับซ้อนและไม่สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ของชุมชน และต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับ โดยปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไข

จากการแก้ไขปัญหาด้วยแนวทางของการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ร่วมกับการกำหนดแนวเขตการใช้ที่ดินแบบมีส่วนร่วม พบว่าข้อมูลและเครื่องมือภูมิสารสนเทศได้ ถูกนำมาใช้ในการจัดการข้อมูลเชิงประจักษ์ และเมื่อใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ร่วมกับกลไกในการจัดการร่วมที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างชุมชนกับรัฐ ซึ่งก็คือ กฎระเบียบ คณะกรรมการอนุรักษ์ระดับต่างๆ และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ สามารถแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งจากการขยายพื้นที่ทำกินหรือบุกรุกพื้นที่ป่า

แม้ว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยแนวทางดังกล่าวจะมีศักยภาพจริง แต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดในด้านกระบวนการที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินงาน การปฏิบัติงานที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว และข้อจำกัดด้านการจัดการข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น ทักษะ ความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ ความซับซ้อนในการเตรียมหรือจัดทำข้อมูล

Thesis Title	Evidence Based and Participatory Land Demarcation Solutions to Land Use Conflict in Protected Area: A Case Study of Huai Som Poi Village, Doi Kaeo Sub-district, Chom Thong District, Chiang Mai Province
Author	Mr. Praty Pinkantayong
Degree	Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management)
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Somporn Sangawongse

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study factors and problems leading to land use conflicts in the protected area, 2) to study approaches constraints and solutions of land use conflict in the past, 3) to study potentials and limitations of evidence based and participatory land demarcation solution on land use conflict.

This study employed both qualitative and quantitative methods through observations, in-depth interviews with national park staffs, village leaders and interviewing targeted stakeholders.

The research result revealed that causes leading to land use conflicts were the promotion of growing commercial crops to reduce narcotic crops, transformation from sufficiency production to commercialized production, the need for intensive land use, pressure from capitalism and consumerism. Government policies on forest conservation and above mention factors play an important role in controlling and limiting the use of natural resources. All these have lead to conflict at all levels, including local communities, between local communities and the state.

The problems are: 1) illegal land use and lack of conservation strategies, 2) prejudices between upland and lowland communities, 3) conflict from water usage between upland and lowland communities, 4) declaration of National Forest Reserve and National Park acts has

restricted the villagers from using forest and agricultural lands. The mainly litigant which strongly conflict with Huai Som Poi village were lowland organizations and forest reserve or national park staff.

The solutions of conflict can be summarized as: 1) establishment of local organization for building networks increasing a powerful negotiation and the adaptive of community in conservation, 2) co-operation between local organization and NGO for powerful local organization, 3) state enforcement through the use of maps, rules and regulations, 4) state promotion of good agricultural practice.

A lack of participation between community and state or litigant is an obstacle for solving conflict. The joint conflict between community and state is the overlapping of boundaries and the uncertainty of using conservative rules and regulations. All of these problems have not been resolved.

The geo-information technology was best applied for managing evidence based data. When combining evidence based data with the co-management approach between local organizations and state such as rules, local conservation committee, national park staffs can solve conflict problem from expanding agricultural area into forest area.

Although, this solution is more powerful, but some limitation still exists: it is a long term and non-static procedures, limit in managing the complex evidence base data from villagers and officers who have limited skills and understandings in geo-information technology.